

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Valisková Kratinová

Vybrané významné osobnosti speciální pedagogiky v České republice ve 20. a 21. století

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Anna Valisková Kratinová

**Selected exquisite personalities of special education in the
Czech Republic in the 20th and 21st centuries**

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 12. 2. 2020

Anna Valisková Kratinová

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Jarmile Klugerové, Ph.D. za věcné připomínky a odborné vedení mé práce.

Anotace

Bakalářská práce si klade za cíl sestavit stručnou historiografii vybraných osobností české speciální pedagogiky. Po charakteristice speciální pedagogiky v obecné rovině se bude zabývat významnými osobnostmi ve 20. a 21. století. Hlavní důraz je kladen na současné představitele jednotlivých původních oblastí speciální pedagogiky a jejich přínos pro rozvoj každé speciálně pedagogické disciplíny. Ke každé z disciplín bude uvedena trojice představitelů a jejich dílo.

Klíčová slova

Etopedie, historiografie, logopedie, oftalmopedie, psychopedie, speciální pedagogika, somatopedie, současní speciální pedagogové, surdopedie.

Annotation

The bachelor thesis focuses on compiling a brief historiography of selected personalities of Czech special education. After a characterization of special education in general, it deals with its important personalities of the 20th and 21st centuries. The main emphasis is laid on the current representatives of the individual original areas of special education and on their contribution to development of special education disciplines. There are three representatives introduced for every discipline.

Keywords

Etopedy, historiography, logopaedia, ophthalmopaedia, psychopedia, special education, somatopaedia, contemporary special educators, surdopaedia.

ÚVOD.....	9
1 SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA.....	11
1.1 Definice speciální pedagogiky.....	11
1.2 Předmět speciální pedagogiky.....	12
1.3 Cíle speciální pedagogiky.....	12
2 TRADIČNÍ SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ OBLASTI A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI, KTERÉ SE ZASLOUŽILY O JEJICH ROZVOJ.....	14
2.1 Surdopedie.....	14
2.1.1 Jaroslav Hrubý.....	15
2.1.2 Eva Souralová.....	16
2.1.3 Jiří Langer.....	17
2.2 Somatopedie.....	18
2.2.1 František Kábele.....	19
2.2.2 Boris Titzl.....	20
2.2.3 Václav Vojta.....	21
2.3 Tyflopédie.....	22
2.3.1 Ján Jesenský.....	24
2.3.2 Lea Květoňová.....	26
2.3.3 Libuše Ludíková.....	27
2.4 Logopedie.....	28
2.4.1 Miloš Sovák.....	29
2.4.2 Viktor Lechta.....	31
2.4.3 Jiřina Klenková.....	31
2.5 Etopedie.....	32
2.5.1 Josef Zeman.....	34
2.5.2 Alois Zikmund.....	35
2.5.3 Cyril Stejskal.....	36
2.6 Psychopedie.....	37
2.6.1 Marie Černá.....	38
2.6.2 Marie Vítková.....	39
2.6.3 Petr Franiok.....	41
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	45

ÚVOD

Lidé s různými druhy postižení byli součástí lidských společností samozřejmě odjakživa. Přístup k nim ze strany intaktní společnosti se však v průběhu dějin výrazně proměňoval. Především záleželo na typu společnosti, na její kulturní úrovni, bohatství a v neposlední řadě i na hodnotách a náboženství, které vyznávala. Některé společnosti, například antická, se svých postižených zbavovaly ihned po narození. Naproti tomu, jak můžeme usuzovat z archeologických nálezů, považovaly jiné společnosti naopak postižené jedince za něčím výjimečné a přisuzovaly jim třeba i magické schopnosti. Mohli být uctíváni i zatracováni. V době středověku byla péče o postižené projevem milosrdenství, vznikaly špitály ve správě klášterů, ale také mohlo být postižení bráno jako boží trest. S nástupem osvícenství se do péče o znevýhodněné jedince začalo promítat vědecké myšlení. Tito lidé přestali být předmětem pověrečných náhledů a začalo být zkoumáno, proč k postižení dochází a jak s ním pracovat. V této době leží základy dnešního vědního oboru speciální pedagogika.

Lidem s postižením se věnovala pozornost v průběhu celé historie, ale pokud to vůbec bylo cílené, spadala práce s nimi pod různé vědní obory. Především bychom mohli uvést lékařské vědy, obecnou pedagogiku a jiné. Jako samostatná disciplína se začala speciální pedagogika prosazovat až na přelomu 19. a 20. století. V současné době se velice rychle rozvíjí a snaží se reagovat na nové potřeby a společenské změny. Výrazným trendem dnešní doby je snaha o co nejširší přijetí všech skupin lidí, kteří se nějakým způsobem vymykají normě, normalitě, mají nějaké omezení, hendikep, a to s důrazem na jedinečnost každého člověka. Obecně je snaha včlenit bezpodmínečně do většinové společnosti úplně každého, ať už se jedná o jedince znevýhodněného svým fyzickým či duševním zdravím nebo i společenským postavením. Ovšem způsobem přizpůsobeným jeho možnostem, schopnostem i omezením. Je snaha pomoci mu realizovat se a najít své místo v životě a společnosti, a to i přes jeho znevýhodnění. Aby toho mohlo být dosaženo, je nutné, aby každý měl přístup ke vzdělání, které umí reagovat na jeho specifické potřeby a schopnosti. A to je hlavním cílem speciální pedagogiky. (Slowík, 2007, s. 11-17)

Speciální pedagogika má velmi široký záběr a problémy, které řeší, jsou velmi různorodé. Spadají do ní postižení fyzická, od smyslových po somatická, mentální a psychická postižení, i problémy v sociální oblasti, například práce se sociálně vyloučenými jedinci, s minoritami, s cizinci a jinými. Zahrnuje jak práci s dětmi a mládeží, tak i s dospělými a seniory. Postupem

času se proto rozčlenila na několik oborů, které se konkrétněji zabývají specifickými postiženími. V této práci se budeme zabývat pouze původními směry ve speciální pedagogice. Těmi jsou myšleny následující oblasti: somatopedie, oftalmopedie, surdopedie, psychopedie, logopedie a etopedie. V současné době jsou ještě odlišeny speciální pedagogika osob s kombinovaným postižením, specifické vývojové poruchy školních dovedností nebo také specifické poruchy učení a chování a nejnověji i speciální pedagogika osob s mimořádným nadáním. Tyto disciplíny z důvodu omezeného rozsahu textu nejsou v práci šířeji rozvedeny.

V oboru speciální pedagogika působí a působilo mnoho vynikajících osobností, ať už přímo pedagogů, nebo vědců z jiných oborů, především lékařských. Tato bakalářská práce má za cíl sestavit stručnou historiografii oboru speciální pedagogika v českém prostředí, a to od počátku dvacátého století do současnosti. V první části je pojednáno o speciální pedagogice obecně, jsou uvedeny její definice a cíle. Jsou zde zmíněny osobnosti, které se zasloužily o rozvoj práce s osobami s postižením obecně, různé ústavy péče o lidi s různými postiženími atd. Druhá část práce je věnována jednotlivým speciálně pedagogickým disciplínám s jejich stručnou charakteristikou a především osobnostem, které se zasloužily nebo stále zasluhují o jejich rozvoj. Rozsah práce je omezený, proto není možné zmínit všechny odborníky, kteří by si to zasloužili. Ke každé -pedii jsou uvedeni pouze tři. Pro sestavení určitého přehledu to však snad bude dostačující.

Osobnosti, o kterých práce pojednává, působily nebo působí ve svých oborech v průběhu celého dvacátého století a až do současnosti. Informace, které je možno o nich z dostupných zdrojů získat, proto nejsou zcela vyrovnané. O těch, o kterých zde bude pojednááno in memoriam, je informací dostupných pochopitelně více, je možno čerpat z literatury, kde je jejich život a dílo zhodnocen a sepsán i velmi podrobně. Naproti tomu o těch mladších, kteří stále ve svých oborech působí, jsou k dispozici především informace, které lze získat z jejich profilů na jednotlivých fakultách. Každá univerzita na svých stránkách poskytuje jiný objem informací. Některé uveřejňují kompletní životopisy s podrobnými informacemi, jinde lze nalézt pouze stručná data, seznam publikační a grantové činnosti, odborné zaměření daného odborníka a jeho současnou funkci v rámci fakulty. Dalším zdrojem informací pro tuto práci jsou také stránky spolků a odborných společností, které se věnují osobám s různými postiženími.

1 SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

1.1 Definice speciální pedagogiky

Speciální pedagogika je vědní disciplína, která se zabývá zákonitostmi rozvoje výchovy, vzdělávání a celkovým rozvojem člověka s nějakým znevýhodněním. Její snahou je dosáhnout co nejvyšší míry integrace, a to včetně přípravy na profesní život a společenské a osobní uplatnění. (Slowík, 2016, s. 15). Patří k poměrně mladým vědeckým oborům. Se vznikem moderní speciální pedagogiky je spojováno především jméno profesora Miloše Sováka. Ten samozřejmě nevyprofiloval obor sám, ale ve spolupráci s dalšími odborníky využil i výsledků svých předchůdců.

Východiska pro vznik speciální pedagogiky jako vědního oboru je možné najít už na přelomu 19. a 20. století. V té době se začíná na dítě pohlížet jako na celistvou bytost s vlastními dispozicemi, osobností i jako na produkt prostředí, z něhož pochází. Hodně dětí neodpovídalo zažitým normám a bylo na místě zkoumat, proč to tak je, jak různé děti dobře vychovat a především vzdělat tak, aby byly platnou součástí společnosti. Vznikaly různé školy, instituce a spolky, které byly specializované pro různé typy postižení (Kudláčová, 2010, in *Základy inkluzivní pedagogiky*, s. 63-64). Vznikla vědní disciplína nazývaná pedologie neboli souhrnná věda o dítěti. Na děti, které neodpovídaly normě, se zaměřila pedopatologie. Významnou osobností pedopatologie byl profesor František Čáda (1865 – 1918) (Slowík, 2016, s. 17). Dále se obor nazýval také léčebná pedagogika, ten se zpočátku rozvíjel na bázi speciálně pedagogické praxe. Více než poznatky obecné pedagogiky byla ovlivněna poznatky z oborů jako například medicína, biologie, psychologie a filozofie (Kudláčová, 2010, in *Základy inkluzivní pedagogiky*, s. 64). Myšlenku na vzdělávání všech dětí bez rozdílu však lze nalézt již u Jana Amose Komenského, který nazval jeden ze svých stěžejních spisů *Pampaedie* (Vševýchova). Ve druhé kapitole díla pojednává o možnostech vzdělávání i dětí s tělesným nebo smyslovým postižením (Kabele, 1992, s. 18).

Ve druhé polovině 20. století se začíná výrazněji měnit přístup k lidem s postižením. Segregační styl, který byl do té doby dominantní, se začal jevit jako nevyhovující a v důsledku výzkumů se začal prosazovat trend integrace. Pro společnost je výhodnější se snažit osoby s postižením zapojit do společnosti, pomoci jim, například úpravou prostředí, aby si dokázali pomoci sami, než je od intaktní společnosti oddělit a držet je v závislém postavení. U nás se trend segregovat znevýhodněné jedince udržel díky socialistickému státnímu zřízení déle než na Západě.

V současnosti se prosazuje model inkluze, který předpokládá přirozené začlenění jedinců s postižením do běžné společnosti za použití běžných prostředků. Je požadováno jakési přirozené přijetí jinakosti a práce jak s osobami intaktními, tak i s těmi znevýhodněnými individuálně, a to dle jejich možností, schopností a dle jejich svobodného rozhodnutí. (Kudláčová, 2010, in Základy inkluzivní pedagogiky, s. 65).

1.2 Předmět speciální pedagogiky

Předmětem zájmu speciální pedagogiky je člověk s nějakým druhem znevýhodnění, fyzickým, psychickým, ale i v sociální oblasti. Přístup sociálního pedagoga by měl být vždy osobní a přistupovat ke studentovi, žákovi či klientovi podle jeho konkrétních potřeb a schopností. Předmětem tedy je vždy v první řadě člověk s konkrétními problémy. Speciální pedagog s ním pracuje tak, aby co nejvíce normalizoval jeho stav a pomohl mu za použití speciálně pedagogického přístupu vyrovnat se co nejvíce intaktním vrstevníkům. Téma speciální pedagogiky je velice široké, stejně jako je široká škála problémů, kterými se zabývá. Hluběji se budeme zabývat jednotlivými oblastmi v dalších částech této práce.

Speciální pedagog se tedy zabývá komplexní prací s člověkem se znevýhodněním. To znamená nejen přímo výuku, ale celkové působení na žáka či klienta. Jeho práce zahrnuje výchovu, socializaci případně resocializaci, rehabilitaci nebo i terapeutické působení. V mnoha případech může pedagog i diagnostikovat, např. etoped pokud má žák či klient poruchy chování. (Kaleja, 2013, s. 6)

1.3 Cíle speciální pedagogiky

Cílem speciální pedagogiky je tedy člověku se znevýhodněním pomoci získat vzdělání a rozvinout jeho schopnosti způsobem přizpůsobeným jeho postižení tak, aby se mohl co nejlépe uplatnit v životě a žít ho co možná nejběžnějším způsobem jako intaktní většina.

Není to však pouze práce s jednotlivci, ale také hledání cest, jak přizpůsobit prostředí, veřejný prostor osobám se znevýhodněním. Speciální pedagogové se podílejí i na projektování bezbariérových veřejných budov, dopravy a podobně.

Jako nejvyšší metu speciální pedagogiky bychom tedy mohli určit to, aby osoby se znevýhodněním měly co nejvhodnější a příznivé podmínky k životu a stejné možnosti v životě, jako lidé bez znevýhodnění.

2 TRADIČNÍ SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ OBLASTI A VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI, KTERÉ SE ZASLOUŽILY O JEJICH ROZVOJ

2.1 Surdopedie

Speciálně pedagogická disciplína zabývající se vzděláváním a výchovou osob se sluchovým postižením se nazývá surdopedie. Výraz pochází ze spojení latinského výrazu hluchý – surdus a z řeckého paidia – výchova. Jako samostatná disciplína se vydělila postupně rozvojem oboru z logopedie a jako samostatný obor byla uznána v roce 1983. Důvodem bylo to, že lidé se sluchovým postižením mají své specifické problémy a nejedná se rozhodně pouze o nápravu řečových schopností, kterými se logopedie zabývá především.

Lidé se sluchovým postižením jsou jako jediná skupina osob s postižením bráni jako kulturní a jazyková minorita. Pro své dorozumívání mají několik možností.

Jednou z nich je odezírání, to je nedílnou součástí interkulturní komunikace mezi sluchově postiženými osobami a osobami slyšícími, které neovládají znakový jazyk. Jedná se o přijímání informací pomocí zraku, kdy pozorně sledujeme mluvidla svého protějšku a odhadujeme, co říká. Jedná se o poměrně náročnou a nespolehlivou metodu, která je však často jedinou možností, jak se domluvit se slyšící osobou.

Další ze způsobů komunikace jsou znakové systémy. Pro ně jsou specifické tvary, pozice, postavení a pohyby rukou, pozice hlavy, mimika apod. Lze je rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří přirozeně vzniklé jazykové systémy, sem patří národní jazykové systémy, u nás český znakový jazyk. Podle lingvistických průzkumů se jedná o plnohodnotné a přirozené jazyky.

Druhou skupinou jsou uměle vytvořené jazyky a znakování, které umožňují interkulturní komunikaci mezi osobami se sluchovým postižením a intaktní většinou. Především se jedná o tzv. znakovanou češtinu a prstovou abecedu, kdy za pomoci pozic prstů lze hláskovat jednotlivá slova.

Pro výchovu a vzdělávání osob se sluchovým postižením se používaly různé vzdělávací systémy. Jedním z nich je orální přístup. Ten se zaměřuje především na aktivní zvládnutí

mluveného jazyka té či oné země. Nevyužívá se tedy jazyk znakový. Předností této metody je to, že žák nezůstává v izolaci od intaktní společnosti, ale je schopen se v určité míře domluvit běžným způsobem. Využívají se zbylé smysly, a to především zrak, kdy se osoba se sluchovým postižením učí mluvit především pomocí odezírání. A také je snaha o reedukaci sluchu. Tady je namísto především logopedická péče.

Další možností, která je dnes upřednostňována, je takzvaná totální komunikace. Ta vznikla z iniciativy samotných osob se sluchovým postižením. Těm vadila nízká efektivita vzdělávacího procesu pouhou orální metodou. Jedná se celou škálu možných komunikačních prostředků, počínaje přirozenou gestikulací a mimikou. Dále je využívám znakový jazyk, prstová abeceda, reedukace sluchu, odezírání, čtení, psaní a mluvená řeč.

Třetí a v současné době asi nejvhodnější vzdělávací systém je bilingvální přístup. Při výuce se používají dva jazykové kódy, a to psaná forma národního jazyka a pak národní znakový jazyk. (Souralová, 2005, s. 19-28)

2.1.1 Jaroslav Hrubý

Zdrojem informací k docentovi Hrubému byl článek ze stránek Centra pro dětský sluch Tamtam, který byl uveřejněn v říjnu 2016 coby nekrolog.

Docent Jaroslav Hrubý se narodil v roce 1945 v Písku, vystudoval původně radioelektroniku na Elektrotechnické fakultě ČVUT v Praze, kde získal inženýrský titul. O problematiku sluchového postižení se začal zajímat z osobních důvodů. Jeho dcera ztratila ve čtyřech měsících sluch z důvodu prodělané meningitidy. Ing. Hrubý i jeho manželka se zaměřili na vývoj elektronických pomůcek pro sluchově postižené. V roce 1984 založil pod hlavičkou Ústavu fyziologických regulací ČSAV Laboratoř elektronických smyslových náhrad. V téže roce vytvořil první prototyp československé neuroprotézy neboli kochleárního implantátu. Spolupracoval v té době se speciálními pedagogy i jinými odborníky na osoby s postižením sluchu i se samotnými neslyšícími. Laboratoř, kterou založil, se tak stala jakýmsi centrem všeho, co souviselo s výzkumem vad sluchu. Po roce 1989 založil Federaci rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP), která stále existuje, ale je přejmenována na Centrum dětský sluch Tamtam. Celkově se po revoluci aktivně angažoval v oblasti nově vznikajících občanských sdružení zdravotně postižených osob a ve věcech legislativy, týkající se zdravotně postižených. Snažil se i navazovat kontakty se sdruženími podobného charakteru

v zahraničí a i díky němu se FRPSP stala členem mezinárodní rodičovské organizace sluchově postižených FEPEDA.

V roce 1990 byl zvolen prezidentem Československé rady pro humanitární spolupráci. V roce 1991 pak byl jmenován 1. místopředsedou Vládního výboru pro zdravotně postižené občany. Během svého studijního pobytu v USA na přelomu let 1994 a 1995 provedl srovnávací studii českého a amerického zákonodárství ve věcech osob se zdravotním postižením. Byl také koordinátorem projektu Internet jako potencionální zdroj nových pracovních příležitostí pro neslyšící mezinárodního programu Leonardo da Vinci Evropské unie. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit učebnice a realizovat šestici kurzů, které by byly srozumitelné pro neslyšící. Tyto kurzy mají pomoci k uplatnění osob se sluchovým postižením v oblasti internetové tvorby a zvýšení kompetencí v čteném a psaném jazyce. Zasloužil se také významně o přijetí Zákona o znakové řeči č. 155/1998 Sb.

Z publikací můžeme uvést: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu (I. a II. díl)*, (1997); *Mobilní telefony pro neslyšící*. Praha: FRPSP, (2000).

2.1.2 Eva Suralová

Informace k docentce Suralové jsou čerpány z internetových stránek spolku Centrum dětský sluch Tamtam, o. p. s. a dále ze životopisu, který uveřejňuje Univerzita Palackého v Olomouci.

Docentka Eva Suralová pracovala od roku 1971 v MŠ a ZŠ pro sluchově postižené na Svatém Kopečku u Olomouce. Od roku 1991 působí na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Je ředitelkou Ústavu speciálněpedagogických studií při Pedagogické fakultě. Její odborné zaměření se týká oblasti surdopedie, vědeckovýzkumné činnosti v oblasti výchovy a vzdělávání sluchově postižených a hluchoslepých.

Má velmi bohatou odbornou publikační činnost. Je autorkou knih *Vzdělávání hluchoslepých II*. (2001); *Čtení neslyšících*. (2002) a dále se podílela na mnoha publikacích z oblasti práce se sluchově postiženými a hluchoslepými žáky a studenty.

Je také autorkou grantových projektů: *Úprava literárních textů pro nácvik čtení sluchově postižených* (2000); *Podpora rozvoje vzdělávacích programů a jiných vzdělávacích aktivit pro rok 2002*; Příprava modulu vzdělávání znakového jazyka pro zkvalitnění interkulturní komunikace učitelů v rámci bilingvního vzdělávání neslyšících; Podpora rozvoje

vzdělávacích programů a jiných vzdělávacích aktivit pro rok 2002; Tvorba výukového materiálu v podobě multimediálních CD-ROMů pro studium znakového jazyka v distanční a kombinované formě. Na mnoha dalších projektech se spolupodílela.

2.1.3 Jiří Langer

V této kapitole bylo čerpáno především ze životopisu uveřejněného na webových stránkách Univerzity Palackého v Olomouci a z internetových stránek spolku Centrum dětský sluch Tamtam, o. p. s.

Docent Jiří Langer se narodil v roce 1979 a v současné době působí na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (PdF UP). Je zástupcem ředitelky Ústavu speciálně pedagogických studií, kterou je docentka Eva Suralová, viz výše. Dále je předsedou Akademického senátu UP a členem Akademického senátu PdF UP. V neposlední řadě je také zástupcem ředitelky Centra podpory studentů se specifickými potřebami Univerzity Palackého. Toto centrum poskytuje komplexní poradenský, technický a terapeutický servis všem studentům UP, kteří mají specifické vzdělávací potřeby.

Docent Langer se ve vědě a výzkumu v surdopedii zaměřuje kromě výchovy a vzdělávání sluchově postižených především ve specializaci na vizuálně-motorické systémy sluchově postižených, tlumočení, lexikony a studijní materiály českého znakového jazyka, taktilní znakový jazyk a komunikaci hluchoslepých.

V rámci inkluzivního vzdělávání se zaměřuje na pedagogické pracovníky jako na klíčový faktor společného vzdělávání dětí intaktních a dětí s postižením, na roli školních poradenských pracovišť, asistentů pedagoga, na metodické a systémové zajištění společného vzdělávání a podporu vzdělávání v terciálním vzdělávání.

Má za sebou velmi bohatou publikační činnost, již během studia vytvořil multimediální Slovník znakové řeči – sport. V dalších publikacích i v diplomových a disertačních pracích se zaměřil především na znakový jazyk a taktilní jazyk a jejich využití v praxi. Za všechny můžeme uvést následující: *Znakové systémy v komunikaci neslyšících* (2013); *Základy surdopedie* (2013). Je autorem i několika dalších knih samostatně a dále je spoluautorem několika desítek publikací, článků a učebnic pro děti se sluchovým postižením.

2.2 Somatopedie

Somatopedie se zabývá výchovou a vzděláváním osob s tělesným a zdravotním postižením. Název oboru vychází ze spojení řeckých slov sóma - tělo a paidea – výchova. Vědní a studijní obor pedagogiky pro děti s postižením vznikl v roce 1946. Na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity byl zřízen obor pedopatologie, od roku 1948 nazývaný defektologie a od roku 1963 speciální pedagogika. Obor zaměřený na práci s dětmi a mládeží s tělesným a zdravotním postižením byl nazván v roce 1956 somatopedie (Kábele, 1992, s. 7).

U osob s tělesným nebo zdravotním postižením nemusí být nijak narušené rozumové schopnosti nebo smyslové vnímání, k tomu může dojít pouze v případě, že postižení vzniklo v důsledku poškození mozku. Pak se jedná o postižení kombinované. Specifické oproti intaktním jedincům je to, že výchova a vzdělávání musí být přizpůsobeny buď omezené hybnosti, nebo léčebnému režimu. Není tedy třeba zpravidla přizpůsobovat obsah a objem učiva, ale především vnější podmínky pro výuku. Je třeba například zajistit bezbariérové prostředí nebo používat didaktické pomůcky, kterými je možné kompenzovat postižení.

Tělesné postižení vzniká poškozením pohybového a nosného nebo nervového ústrojí. Ke vzniku poškození může dojít v prenatálním období, například vrozené malformace těla, nebo kdykoli v průběhu života, například malformace v důsledku úrazu, choroby, postižení páteře, amputace končetiny. Etiologie vzniku je velmi široká.

Pro edukaci osob se somatickým postižením se vychází z toho, zda jedinec dokáže:

- udržet se v sedě a ve stoje, zda potřebuje například podporu hlavy
- vykonávat lokomoční pohyby, zda dokáže chodit sám i třeba s obtížemi, s dopomocí, nebo je imobilní
- vykonávat manipulační pohyby, pokud jsou postiženy horní končetiny.

Tělesné postižení zpravidla ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Je obvykle viditelné navenek, dítě je tedy na první pohled jiné, zvláštní. To působí na to, jak ho okolí přijímá. To se může odrážet v oblasti sociální, emocionální, ovlivňuje to vůli i poznávací procesy. V důsledku případné izolace od sociálního prostředí a omezení pohybu a podnětů nemůže si například hrát podobně jako jeho vrstevníci, může docházet k opoždění vývoje. Proto je vhodné dítě stimulovat, aby bylo schopno dosáhnout normy.

Somatopedie se nezabývá pouze osobami s tělesným postižením, ale také dětmi nemocnými a zdravotně oslabenými. Oboje omezuje aktivitu jedince. Dlouhodobá nemoc může negativně ovlivnit pohybový vývoj a její konkrétní symptomy mohou omezit možnosti poznávání. Nemocný je také unavenější a vyčerpanější. Dlouhodobá a často nepříjemná léčba působí taky negativně na emoční stránku dítěte.

Zdravotním oslabením je myšlen stav rekonvalescence po delší nemoci nebo stav ohrožení zdraví v důsledku špatné životosprávy a škodlivého prostředí. Všechny tyto vlivy mohou být příčinou zhoršené imunity a tím větší nemocnosti, špatných pohybových návyků a s tím související zaostávání v pohybovém vývoji. Mohou to být děti jak podvyživené, tak obézní, děti, které nejsou vedeny k žádnému pohybu. (Kollárová 2010, in Lechta, s. 236-238)

2.2.1 František Kábele

Informace o profesoru Kábelem jsou získány především ze Slovníku speciální pedagogiky (Valenta, 2015, s. 284-285).

Profesor Kábele se narodil v roce 1913, vystudoval učitelský ústav v Litomyšli. Svou pedagogickou dráhu započal ve škole ve Fridešově na Podkarpatské Rusi. V průběhu druhé světové války působil na měšťanských školách ve Skutči a Proseči. Ještě za německé okupace se začal zajímat o speciální pedagogiku a absolvoval logopedický kurz vedený MUDr. Milošem Sovákem. První místo coby speciální pedagog získal v tehdy nově zřízené škole pro nedoslýchavé žáky v Praze. V roce 1951 začal působit jako učitel a později ředitel ve škole při ortopedické klinice, tuto školu spoluzakládal. Tam se začal intenzivněji zajímat o žáky se somatickým postižením. Vedle této činnosti pracoval i v Logopedickém ústavu, kde navázal užší spolupráci s profesorem Sovákem. Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy absolvoval studium defektologie. V roce 1956 začal působit i na UK, napřed jako odborný asistent a od roku 1963 jako docent. V roce 1977 byl jmenován profesorem. V roce 1976 byl z politických důvodů zbaven funkce vedoucího katedry a přešel do Evropského informačního centra pro další vzdělávání učitelů při Univerzitě Karlově.

V té době patřil profesor Kábele mezi přední odborníky v oblasti logopedie a somatopedie. Měl významný podíl na vypracování metodiky rozvíjení hybnosti a řeči u dětí postižených mozkovou obrnou. Působil v organizacích pro hendikepované sportovce. Několik let zastával post předsedy Svazu tělesně a zrakově postižených sportovců, který v roce 1970 založil.

Je autorem 45 monografií, vysokoškolských učebnic, odborných publikací a textů, více než 190 článků v odborných časopisech, 14 dětských knížek pro rozvoj řeči.

Pro příklad můžeme uvést: *Brousek pro tvůj jazyček* (1976); *Tělesná výchova mládeže vyžadující zvláštní péči* (1988); *Somatopedie: učebnice speciální pedagogiky tělesně a zdravotně postižené mládeže* (1993).

2.2.2 Boris Titzl

Pro tuto kapitolu věnovanou docentu Titzlovi je čerpáno především z informací uveřejněných na webových stránkách Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde nyní působí.

Docent Titzl se narodil v Košicích v roce 1936. Svou vysokoškolskou dráhu započal na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde roku 1967 vystudoval učitelství pro školy II. cyklu, obor filozofie-dějepis. Roku 1982 ukončil rozšiřující studium speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě UK v Praze. V letech 1975 až 1990 pracoval coby vychovatel tělesně postižených dětí v Jedličkově ústavu pro tělesně postižené hlavního města Prahy. Na profesora Jedličku vzpomíná v dokumentu, který vysílala na počátku tohoto roku Česká televize.

V roce 1990 nastoupil na Katedru speciální pedagogiky Pedagogické fakulty UK v Praze ve funkci odborného asistenta. V následujícím roce získal doktorát z filozofie a v roce 1997 také ze speciální pedagogiky. Obhájením habilitační práce na téma *Postižený člověk ve společnosti, 2. část: Místo postiženého ve společnosti u nás v epoše středověku*, získal v roce 2003 titul docent.

V současné době působí na Pedagogické fakultě UK, Katedře speciální pedagogiky jako člen oborové rady, dále vyučuje na pedagogických fakultách Univerzity Hradec Králové a na Masarykově univerzitě v Brně.

Ve vědeckovýzkumných projektech se zabýval nejen speciální pedagogikou, ale také historií. Pro příklad můžeme uvést: *Příprava reformy studia speciální pedagogiky a zavedení oborového studia speciální pedagogiky na UK-PedF Praha* (1998 – 2000); *Totalitarismus a meze tolerance pro Institut für die Wissenschaften vom Menschen Wien* (2001); *EU-Socrates/Minerva, ODL: Inclusive - Open Distance Learning in Teacher, Training for Inclusive Education*, koord. Päd. Akademie Graz (2002).

Je také členem Psychopedické společnosti a Somatopedické společnosti.

Publikoval 36 odborných prací, jak monografií, tak odborných článků. Pro přiblížení v této práci můžeme uvést následující: *To byl český učitel - František Bakule, jeho děti a zpěváci* (1998); *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků* (1998), *Postižený člověk ve společnosti: místo postiženého ve společnosti u nás v epoše středověku* (2000).

2.2.3 Václav Vojta

Pro životopis a profesní přínos profesora Vojty byly čerpány informace z webových stránek, Internationale Vojta Gesellschaft e.v. (Mezinárodní Vojtovy společnosti) a také ze Slovníku speciální pedagogiky (Valenta, 2015, s. 300-301). Přestože nebyl svou profesí pedagog, ale lékař, je sem zařazen proto, že svým objevem reflexní lokomoce významně pomohl mnoha dětem postiženým mozkovou obrnou a dodnes je jeho metoda široce používána pro rehabilitaci osob s neurologickým poškozením.

Zakladatel unikátního rehabilitačního systému profesor Vojta se narodil v roce 1917 v Mokrosukách. Vystudoval medicínu na Karlově univerzitě v Praze. Zakončit studium mohl, z důvodu německé okupace, až v roce 1947. Profesně se zaměřil na neurologii a pak především na dětskou neurologii. Na Neurologické klinice Univerzity Karlovy působil v letech 1948 až 1956 jako asistent. Následně řídil oddělení dětské neurologie IV. kliniky Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Roku 1961 byl jmenován metodickým vedoucím dětské léčebny pro děti s mozkovou obrnou v Železnici u Jičína.

V roce 1968 emigroval do Německa, kde získal možnost působit na Ortopedické univerzitní klinice v Kolíně nad Rýnem. Díky tomu mohl dále rozvíjet své studie a výzkumy zaměřené na vývojovou kineziologii. V Německu vedl také kurzy pro lékaře a fyzioterapeuty.

Významným obdobím v jeho životě bylo také působení v Dětském centru v Mnichově, kde měl možnost dále rozvíjet svou metodu diagnostiky a terapie mozkové obrny. V Dětském centru pracoval profesor Vojta až do svého odchodu do důchodu v roce 1995. I potom ale působil v Mnichově coby vědec, pedagog a lékař.

V Československu nemohl jako „politicky nespolehlivá osoba“ působit. Po revoluci byl ale rehabilitován a byl jmenován profesorem dětské neurologie a rehabilitace na Karlově univerzitě v Praze.

Zemřel v Mnichově v roce 2000 po krátké těžké nemoci.

Jeho největší přínos péči o osoby se somatickým postižením je objevení takzvané reflexní lokomoce. Používá se nejen pro rehabilitaci osob s mozkovou obrnou, ale také u mnoha motorických vývojových poruch jak u kojenců, tak i u dětí starších a u dospělých.

Diagnóza spočívá v neurokineziologickém vyšetření, polohových reakcích a vyšetření reflexů. Samotná rehabilitace bere v potaz, že člověku jsou geneticky zakódované vrozené pohybové vzory. Terapeut působí na pacienta pomocí aktivačních zón, které stimuluje tlakem, což aktivuje svalové skupiny, a tím dochází k harmonizaci pohybového aparátu.

Během své kariéry publikoval profesor Vojta více než 100 odborných prací a dvě monografie. Obě monografie byly přeloženy do mnoha jazyků a vyšly v několika vydáních: *Mozkové hybné poruchy v kojeneckém věku* (v českém překladu 1993) a *Vojtův princip* (v českém překladu 1995).

2.3 Tyflogedie

Výchovou a vzděláváním osob se zrakovým postižením se zabývá speciálně pedagogický obor tyflogedie. Název odvozujeme z řeckých slov tyflos – slepý a paideia – výchova. Toto označení bylo zavedeno v šedesátých letech dvacátého století. (Ludíková 1988, s. 8)

Jiným názvem pro obor je také oftalmopedie, tento název je odvozen z řeckého slova ophthalmos, což znamená oko. Od názvu oftalmopedie se na nějaký čas úplně ustoupilo. Tyflogedie se - od zkoumání zraku jako takového - zaměřila více na osobu se zrakovým postižením, na její rozvoj, výchovu a vzdělávání v celé šíři. Přesto tento název lze nalézt i v současné odborné literatuře a je považován za synonymum tyflogedie (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007, s. 9). Cílem tyflogedie je „*maximální rozvoj osobnosti jedince se zrakovým postižením, což znamená nejen dosažení nejvyššího stupně socializace, včetně zajištění adekvátních podmínek pro edukaci, ale i přípravu na povolání, následné pracovní zařazení a plnohodnotné společenské uplatnění*“ (Ludíková, 2003, s. 185).

Člověk většinu toho, co vnímá a jak se orientuje, vnímá zrakem. Nejenom orientaci v prostoru, ale i čtení a psaní a v neposlední řadě neverbální signály při komunikaci. Ztráta zraku je proto významným hendikepem. Neschopnost vnímat zrakem je proto nutné kompenzovat ostatními smysly, především sluchem a hmatem. Za osobu, která má zrakové postižení považujeme z hlediska tyflogedie toho, kdo i přes dostupnou korekci vady (brýlemi, chirurgickou i lékovou) má v běžném životě problémy se získáváním informací zrakem (Slowík, 2007, s. 59).

Příčiny vzniku postižení zraku jsou jak dědičné, tak vzniklé v průběhu ontogenetického vývoje jedince. Dále se dělí i podle příčiny vzniku, a to na orgánové a funkční. Nejčastější příčinou slepoty u novorozenců ve vyspělém světě je retinopatie nedonošenců. Vzniká poškozením nedovyvinutého oka v důsledku pobytu v inkubátoru.

Základní dělení míry a typu zrakového postižení, které je podstatné pro způsob vzdělávání je následující:

- Osoby slabozraké - v těchto případech je důležitou metodou reedukace zraku. Žák má problémy s orientací v prostoru, je omezena jeho kognitivní činnost a vytváření sociálních vztahů. Záleží na míře ztráty zraku. Jsou využívány pomůcky jako například lupy ke zvětšení písma nebo zvětšený černotisk.
- Osoby se zbytky zraku – v pedagogické práci se využívají jak reedukační metody, tak i metody kompenzační. Někteří žáci se zbytky zraku jsou schopni zrak do určité míry využívat, jiní spíše vadu kompenzují podobně jako osoby s úplnou ztrátou zraku. Obvykle se žáci učí číst jak zvětšený černotisk, tak i Braillovo písmo.
- Osoby nevidomé – pro speciálně pedagogickou praxi je důležité, kdy k oslepnutí došlo. Zda v průběhu života, kdy má jedinec schopnost obrazového myšlení a prostorové orientace díky zachovalým zrakovým představám. Nebo je nevidomý od narození a žádné představy získané zrakem nemá. Nevidomost dělíme na praktickou nevidomost, kdy je zachován světlocit se správnou projekcí a totální nevidomost, kdy je světlocit chybně projektován až po úplnou ztrátu světlocitu. Ve vzdělávání je důležitý rozvoj kompenzačních smyslů, výuka Braillova písma a učení se samostatnému pohybu a orientaci v prostoru. Existuje celá řada pomůcek, které usnadňují život lidem s postižením zraku, například speciálně upravená výpočetní technika, úpravy ve veřejném prostoru, např. zvuková signalizace na přechodu pro chodce.
- Osoby s poruchami binokulárního vidění – jedná se o šilhavost a tupozrakost, je typicky omezena zraková funkce jednoho oka. Tyto vady se zpravidla projevují již v předškolním věku. Děti s tímto postižením mívají problém s vnímáním prostoru a koordinací oko-ruka. Správně volenou metodou nápravy jsou tyto vady zpravidla dobře odstranitelné. Je však nutná včasná diagnostika.
- Zrakově postižení s kombinovaným postižením – jedná se o velice širokou a různorodou skupinu osob. Ke zrakové vadě jsou přidruženy jakékoli další smyslové, psychické nebo

somatické vady. V těchto případech je pedagogický přístup nutné volit s ohledem na celkový stav jedince. (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007, s. 26-41)

U všech níže uvedených osobností jsou informace získané z webových stránek spolku Apogeum, z. s. Na těchto stránkách je publikován Tyflopédický lexikon jmenný, kde jsou zaznamenány životopisy mnoha osobností, které se zasloužily o péči o osoby s postižením zraku. Autorem lexikonu je PhDr. Josef Smýkal.

2.3.1 Ján Jesenský

Profesor Ján Jesenský se narodil roku 1931 na Slovensku v Hlohovci. Tam také vychodil základní školu. Po absolvování gymnázia v Trnavě se věnoval dva roky práci ve školství. Proto poté zahájil studium na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Původně začal studovat pedagogiku národní školy a později pedagogiku a psychologii. V polovině padesátých let studoval v Petrohradě na Defektologické fakultě Pedagogického institutu.

Jeho prvním zaměstnáním v roce 1959 byla práce asistenta v Ústavu defektologie na Katedře psychologie Vysoké školy pedagogické v Praze. V roce 1964 vznikla při Pedagogické fakultě UK Katedra speciální pedagogiky. V té době doktor Jesenský nastoupil na nově vzniklou fakultu jako vedoucí oddělení tyflogedie. Přešel tam z ústavu pro dálkové studium učitelů, kde působil od roku 1960. Roku 1972 se mu podařilo obhájit kandidátskou práci. Z politických důvodů se o titul CSc. musel soudit a oficiálně ho získal až za deset let. V sedmdesátých letech čelil tlaku se strany fakulty, aby odešel, dařilo se mu vzdorovat sedm let, kdy mu bylo zakázáno publikovat a byl také zbaven všech funkcí. V roce 1977 však musel fakultu skutečně opustit. Jako další působiště získal možnost pracovat coby referent ve Svazu invalidů. Vzhledem k tomu, že nesměl publikovat, psal v té době takzvaně „do šuplíku“. Statě, které takto napsal, se týkaly resocializace a rehabilitace osob se zrakovým postižením. Pracoval také částečně na Slovensku.

Ke konci osmdesátých let mohl začít znovu více odborně působit. Byl členem komise pro speciální pomůcky ve Svazu invalidů. Věnoval se také vytváření systému sociální rehabilitace zdravotně postižených osob, a to především osob se zrakovým postižením. Měl tedy více možností pro odbornou práci. Díky působení ve Svazu invalidů mohl jako průvodce a tlumočnick nevidomých jezdit do zemí východního bloku.

Věnoval se také problémům prostorové orientace zrakově postižených osob. Zkoumal proto možnosti tyflografiky, grafického zobrazování pro potřeby nevidomých. Aby v praxi získal poznatky, jak nevidomí vnímají prostor a objekty, vedl několik dětských táborů. Na základě jeho výzkumů vznikaly ilustrované učebnice pro děti. V současné době se můžeme ve veřejném prostoru setkávat například s orientačními cedulemi ve městech, kde je možné hmatem najít trasu a popis místních zajímavostí.

Po revoluci v roce 1989 byl rehabilitován a mohl se vrátit k působení na Pedagogické fakultě UK, nejprve coby vedoucí oddělení rehabilitace a rekvalifikace Katedry speciální pedagogiky. Poté pracoval opět jako vedoucí oddělení tyflopédie. Za své zásluhy v oboru obdržel státní vyznamenání J. A. Komenského. Díky novým možnostem a otevřením se České a Slovenské republiky zahraničním spolupracím, působil jako konzultant mezinárodní společnosti Helen Keller a International Council for Education of the Visually Handicapped ve společnosti Rehabilitation International a v European Blind Union byl členem komise pro tyflografiku a rehabilitaci. V České republice byl také místopředsedou Národní rady zdravotně postižených a členem Vládního výboru pro zdravotně postižené občany v ČR. V neposlední řadě byl i čestným předsedou Svazu postižených civilizačními chorobami v ČR.

Habilitaci získal v roce 1992 na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Nadále se ale rozhodl působit v České republice. Byl vedoucím Katedry speciální pedagogiky Univerzity v Hradci Králové a v roce 2002 byl jmenován profesorem pedagogiky. Až do své smrti v roce 2009 pak působil na Univerzitě J. A. Komenského.

Svou prací významně přesáhl hranice České republiky, byl autorem více než 400 odborných publikací. Z nejvýznamnějších uvedme následující:

Resocializace jako podstata rehabilitace později osleplých (1967); Náčrt systému pedagogiky slabozrakých (1967); Poznávací význam tyflografiky (1970); Výber z pedagogiky zrakovo chybných (1973); Z výzkumu rehabilitace později osleplých (1977); Pojetí a základní dokumenty kurzů prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených (1978); Studijní materiály k prostorové orientaci a samostatnému pohybu zrakově postižených (1978); Základné pravidlá priestorovej orientácie (1979); Problémy tyflografie a tyflokartografie (1981); Metodika čtení a psaní Braillova písma (1983); Nové pojetí táborů pro zrakově postižené děti (1983); Tyflografické výzkumy a studie (1985); Malé rozprávania o veľkom sťahovaní (obrázková knížka pro nevidomé děti s metodikou tyflografiky (1987); Vybrané

přednášky z defektologie (1987); Soubor hlavních typů tyflografického zobrazení (1987); Uvedení do rehabilitace (1987); Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky (1988); Tyflogické minimum a základy komplexního zabezpečení zrakově postižených (1988); K partnerským vztahům zdravotně postižených (1988); Rehabilitace zrakově postižených a způsoby její realizace (1992); Prostor pro integraci (1993); Úvod do rehabilitace zdravotně postižených (1995); Dictionary of Typhology (1995); Nárys komprehenzivní reedukace zraku (1997); Andragogika a gerontagogika handicapovaných (2000); Základy komprehenzivní speciální pedagogiky (2000); Přehled systému komprehenzivní tyflopédie (2002); Kategorie komprehenzivní tyflopédie (2003); Malý slovník pomáhajících profesí (2004).

2.3.2 Lea Květoňová

Docentka Lea Květoňová se narodila v roce 1963 na Slovensku v Nových Zámcích. Své studijní roky však prožila na Moravě. Základní školu navštěvovala v Brně, maturovala na Gymnáziu Jana Blahoslava v Ivančicích v roce 1983, vysokoškolské studium absolvovala v Olomouci na Univerzitě Palackého. Doktorandské studium zakončila disertační prací na téma Raná péče o dítě se zrakovým postižením. Habilitaci získala později na Pedagogické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně v roce 2000.

Na počátku devadesátých let pracovala jako učitelka v Základní škole při Oční klinice Fakultní dětské nemocnice v Brně. Poté nastoupila jako odborná asistentka speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde se habilitovala. Od roku 2000 do současnosti pracuje na Katedře speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současné době je vedoucí této katedry.

V rámci své vědecko-výzkumné činnosti se zabývá edukací a terapií dětí raného věku se zdravotním postižením a vzděláváním dětí s kombinovaným postižením. Své první zkušenosti v této oblasti získala při spolupráci s poradnou rané péče v Brně.

Z publikací můžeme uvést následující: *Základy oftalmopedie (1993); Oftalmopedie (1998); Oftalmopedie (2000); Edukace dětí se speciálními potřebami v raném a předškolním věku (2004); Reedukace a kompenzace zraku, In.: Vítková, M. ed.: Integrativní speciální pedagogiky. Integrace školní a sociální. (2004); Možnosti a podmínky pro zaměstnávání osob s těžkým zrakovým postižením, In.: Bartoňová, M., Pipeková, J., Vítková, M. Integrace handicapovaných na trhu práce v mezinárodní dimenzi (2005).*

2.3.3 Libuše Ludíková

Profesorka Libuše Ludíková se narodila se v roce 1957 v Olomouci. Po ukončení gymnázia v roce 1977 v Olomouci vystudovala Pedagogickou fakultu na Univerzitě Palackého (obor Učitelství pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péči). Pro závěrečnou práci zvolila téma: Emocionalita u tělesně postižených dětí. Ve svém prvním zaměstnání působila coby učitelka na Zvláštní škole v Olomouci. Tam pracovala pouze v letech 1981 až 1982. Od roku 1982 až dosud působí jako pedagožka na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

V odborném růstu pokračovala rigorózní prací na téma Návrh koncepce počáteční výchovy hluchoslepých dětí v České republice. Habilitaci získala obhájením práce Intervenční strategie rané výchovy hluchoslepeho dítěte. V roce 2004 byla jmenována profesorkou pedagogiky.

Na univerzitě zastávala od roku 1999 funkci vedoucí katedry speciální pedagogiky. V roce 2003 se stala prorektorkou Univerzity Palackého v Olomouci. V letech 2006 -2014 byla děkankou Pedagogické fakulty UPOL a od roku 2014 je proděkankou pro vědu, výzkum a doktorská studia.

Ve své publikační, badatelské a výukové činnosti se orientuje především na oblast speciální pedagogiky zaměřené na osoby se zrakovým postižením a na problematiku hluchoslepoty. Také se zabývá problematikou teoretických základů speciální pedagogiky jak obecně, tak konkrétně tyflopédií a osobám postižených hluchoslepotou. Je řešitelkou mnoha projektů, které se těmito tématy zabývají. Svou práci prezentuje na konferencích jak doma v České republice, tak i v zahraničí.

Profesorka Ludíková má bohatou publikační činnost v posledních letech sepsala jako autor nebo vedoucí autorského týmu 5 monografií, 7 kapitol v monografiích, 7 příspěvků v zahraničních recenzovaných sbornících, 3 příspěvky v tuzemských recenzovaných sbornících, 3 články v zahraničních odborných časopisech. Podílela se na tvorbě 5 prototypů.

Výběr z publikací, které jsou presentovány na stránkách Pedagogické fakulty UPOL: *Specifika edukace žáků se speciálními potřebami s přesahem do sféry pracovního uplatnění* (2010); *Výstupy edukace žáků se speciálními potřebami ve vazbě na jejich pracovní uplatnění* (2011); *Pohledy na kvalitu života osob se sensorickým postižením* (2012); *Special educational aspects of the quality of life of children with retinopathy of prematurity* (2012); *Improvement in Education of People with Visual Impairment. In Procedia – Social And Behavioral Sciences*

(2012); *Kvalita života osob se speciálními potřebami* (2013); *Výzkum kvality života vybraných skupin osob se speciálními potřebami* (2014); *Netradiční pohledy na kvalitu života osob se speciálními potřebami* (2015); *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami* (2016); *ICT in teaching foreign languages to adult people with acquired severe visual impairment. In Procedia Social and Behavioral Sciences* (2017).

2.4 Logopedie

Schopnost komunikovat je jedním z důležitých předpokladů života ve společnosti. Neschopnost dobře komunikovat se svým okolím je předpokladem k nedorozuměním a neschopnosti vyjádřit své potřeby, pocity i sdělit informace. Problémy s vyjadřováním jsou tedy často překážkou socializace jedince i edukace.

Komunikaci byla věnována pozornost od pradávna. Z písemných pramenů jsou známy zmínky již u antických autorů. Byli obdivováni vynikající řečníci. Slovo a mluva byly součástí náboženských obřadů, velká vážnost se přikládala vyslovení přísahy, zaklínání. O nápravu a zdokonalení se v řeči se lidé tedy snažili nejspíše vždy. V historii logopedie se prolínají dvě roviny, a to rovina biologická a rovina filozofická. Od filozofické linie se odvíjejí například jazykověda, rétorika, psychologie, pedagogika; biologická se zase opírá o lékařské vědy jako je neurologie a otorinolaryngologie. (Klenková, 2006, s. 12-13)

Název logopedie vychází z řeckých slov logos - slovo a paideia - výchova. Jako většina speciálně pedagogických oborů, i logopedie se počítá mezi poměrně mladé vědní obory. Počátky jeho formování můžeme počítat od první poloviny dvacátého století. Jako speciálně pedagogický obor formuloval logopedii profesor Sovák – „...můžeme logopedii definovat, jako nauku o výchově řeči (tj. všech složek vzdělávacího procesu) a předcházení a odstraňování poruch řeči“ (Sovák 1965, s. 8). Je multidisciplinární disciplínou. Nevěnuje se pouze korekci vad a poruch řeči, ale celé škále narušení komunikačních dovedností a schopností jedince.

Práce logopeda se v současné době uplatňuje v široké škále zařízení. Logopedická intervence se využívá v oblasti školství, ve zdravotnictví, v resortu ministerstva práce a sociálních věcí i v nestátních organizacích. Logopedická intervence se nezaměřuje pouze děti, ale je využívána pro všechny věkové kategorie.

Moderní koncepce logopedie se zaměřuje na celkovou schopnost komunikace. Uplatňuje se tzv. „pragmatická jazyková rovina“, která zahrnuje celou škálu komunikačních dovedností

a možností. Namísto dřívějšího termínu „vada řeči“ se nyní užívá „narušená komunikační schopnost“ (Klenková, 2006, s. 11-54).

Etiologie vzniku poruchy komunikačních schopností může být, stejně jako u jiných poruch, různá. Z časového hlediska můžeme rozdělit dobu vzniku poruchy na prenatální, perinatální a postnatální. V případě perinatálního vzniku mohou být příčinou chromozomální odchylky, poškození mluvních orgánů, například rozštěpové vady. Perinatální poškození může být neurologické poškození v důsledku hypoxie. A v případě postnatálního vzniku může být celá řada důvodů, od nestimulujícího rodinného prostředí až po různé úrazy, neodhalenou poruchu sluchu a jiné.

K dělení logopedických vad se zpravidla užívá symptomatická klasifikace. Vady jsou rozděleny do deseti skupin, podle převažujícího symptomu.

1. Vývojová nemluvnost (vývojová dysfázie)
2. Získaná orgánová nemluvnost (afázie)
3. Získaná psychogenní nemluvnost (mutismus)
4. Narušení zvuku řeči (rinolálie, platolálie)
5. Narušení fluence řeči (tumultus, sermonis, balbulites)
6. Narušení článkování řeči (dyslalie, dysartrie)
7. Narušení grafické stránky řeči
8. Symptomatické poruchy řeči
9. Poruchy hlasu
10. Kombinované vady a poruchy řeči

2.4.1 Miloš Sovák

O zakladateli speciální pedagogiky Milošovi Sovákovi bylo napsáno mnoho, pro účely této kapitoly bylo možno použít více zdrojů. Informace jsou získané především z knihy Slovník speciální pedagogiky (Valenta, 2015, s. 298-299) a dále z internetových stránek Znamy-lekar.cz, Levactvi.cz.

Miloš Sovák se narodil v roce 1905 v Bechyni jako nejmladší se sedmi dětí. Jeho otec byl učitelem. Obecnou školu a jeden ročník školy měšťanské vychodil v rodné Bechyni. V Táboře pak absolvoval gymnázium. Na přání svého otce šel studovat do Prahy práva. Po několika týdnech však přešel na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Promoval v roce 1930. Dráhu

lékaře zahájil jako asistent na klinice ušních chorob a později pracoval jako školní lékař pro ORL a foniatrii v Praze. Byl také konziliářem v Pražském soukromém ústavu pro hluchoněmé. Na konci druhé světové války uposlechl výzvy „Lékaři, pomozte osvobozeným vězňům koncentračního tábora v Terezíně“ a odjel se starat o propuštěné vězně do bývalé SS nemocnice u Terezína.

V roce 1946 založil Logopedický ústav hlavního města Prahy, který se stal vědeckým a metodickým centrem pro logopedickou péči. Zde vznikala specializovaná oddělení pro jednotlivé logopedické vady. Podnítil také založení škol pro nedoslýchavé, pro vadně mluvící a nemluvící. Zasloužil se i o bezplatné přidělování sluchadel. Při logopedickém ústavu také působila poradna pro rodiče dětí s postižením a poradna pro levoruké. Sovákovy výzkumy významně podpořily změnu v přístupu ve školství k levákům.

Pracoval také jako učitel foniatrie na Akademii múzických umění a zároveň také na Filozofické fakultě UK jako docent a vedoucí oddělení pro hlasovou hygienu. Na Pedagogické fakultě UK přednášel od roku 1948 defektologii hlasu. Tam byl také v roce 1950 jmenován mimořádným profesorem nápravné pedagogiky. V roce 1963 získal doktorát z pedagogických věd. V roce 1964 založil katedru defektologie, pozdější speciální pedagogiky a o dva roky později byl jmenován řádným profesorem Pedagogické fakulty UK. Až do svého odchodu do důchodu roku 1970 byl na nově vzniklé katedře vedoucím. V témže roce založil Českou logopedickou společnost, která se na jeho počest nyní nazývá Logopedická společnost Miloše Sováka. V roce 1989 zemřel na melanom.

Z mnoha dalších aktivit, kterými se zabýval, uvedu založení tradice celostátních logopedických konferencí a postgraduálních seminářů. Organizoval i mezinárodní konference. Byl jedním ze zakládajících členů evropského výboru Special Teacher Training.

Publikační činnost Miloše Sováka byla rovněž velmi rozsáhlá, čítá více než 200 publikací, z toho je 25 monografií. Mnohé z nich byly publikovány i v zahraničí: *Hlas, řeč, sluch* (1944); *Poruchy sluchu, poruchy řeči* (1953); *Defektologie obecná III* (1955); *Výchova leváků v rodině* (1958); *Výchovné problémy leváctví* (1960); *Lateralita jako pedagogický problém* (1962); *Logopedická péče ve zvláštní škole* (1965); *Somatopatologie* (1966); *Metodika výchovy leváků* (1966); *Defektologický slovník* (1978); *Logopedie - didaktika a metodika* (1984); *Nárys speciální pedagogiky* (1986); *Učení - nemusí být - mučení* (1989); *Logopedie předškolního věku* (1989).

2.4.2 Viktor Lechta

Ke slovenskému pedagogovi Viktoru Lechtovi jsou informace získané z internetových zdrojů, a to především z webových stránek Trnavské univerzity a pak z Databazeknih.cz. Ačkoli profesor Lechta nepůsobí v České republice, je zařazen do výběru pro účely této práce, protože u nás hojně publikuje a jeho dílo, jak logopedické, tak to, které se zabývá inkluzivní pedagogikou, je zásadní pro rozvoj těchto oborů.

Studium zahájil na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě v roce 1967. Doktorát získal o sedm let později. V roce 1981 se stal kandidátem věd. 1986 byl jmenován docentem. Na přelomu let 1990 a 1991 strávil deset měsíců v Německu v Deutsche Akademie für Entwicklung-Rehabilitation München. V následujícím roce byl jmenován profesorem.

Hostoval na několika středoevropských univerzitách, ve Vídni, v Budapešti a v Krakově. Mimo to přednášel na mnoha německých univerzitách. V České republice sice nepůsobil, ale v češtině vyšlo mnoho jeho publikací a je členem redakční rady Speciální pedagogiky.

Byl vedoucím Katedry logopedie na Pedagogické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a v současné době je profesorem na Pedagogické fakultě Trnavské univerzity. Kromě poruch řeči se zabývá především problematikou inkluzivní pedagogiky. K dalším aktivitám na poli logopedie patří také jeho zásluha na založení Centra pre disfluencii v Bratislavě. Je také šéfredaktorem vědecko-odborného časopisu o komplexní rehabilitaci lidí s postižením Efeta.

U nás vyšla řada jeho odborných publikací: *Ako predchádzať poruchám reči* (1979); *Rozvíjanie reči mentálne retardovaných detí raného a predškolského veku* (1995); *Terapia narušenej komunikačnej schopnosti* (2002); *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti* (2003); *Koktavosť* (2004); *Symptomatické poruchy reči u detí* (2008); *Základy inkluzivní pedagogiky* (2010); *Koktavosť – Integrativní přístup* (2010); *Když vaše dítě nemluví plynule* (2011); *Terapie narušenej komunikačnej schopnosti* (2011); *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti* (2013); *Inkluzivní pedagogika* (2016).

2.4.3 Jiřina Klenková

Informace o docentce Jiřině Klenkové jsou čerpány především z webových stránek Masarykovy univerzity v Brně, kde působí a ze životopisu uveřejněného na Databazeknih.cz.

Jiřina Klenková se narodila v roce 1952. Po ukončení vysokoškolského studia v oboru logopedie a surdopedie pracovala v letech 1978 -1991 v Základní škole pro žáky s vadami řeči v Brně. V roce 1989 složila z logopedie a surdopedie rigorózní zkoušku. Byla také předsedkyní pobočky pro Jihomoravský kraj Logopedické společnosti Miloše Sováka, a to v roce 1992. V letech 1992-1996 přestoupila do Speciálně pedagogického centra při Základní škole pro žáky s poruchami řeči jako logopedka. V té době také působila jako externí pracovník na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně na Katedře speciální pedagogiky a od roku 1996 do současnosti pracuje pro fakultu plně. V roce 2000 získala doktorát a o čtyři roky později byla jmenována docentkou.

V současné době je garantem studia logopedie se surdopedií. Je členkou Asociace logopedů ve školství, spolupracuje s logopedy ve školských zařízeních a působí i jako logopedka ve zdravotnickém zařízení. Dlouhodobě se také věnuje problematice vrozených vývojových vad, které mají vliv na výslovnost, především rozštěpovým vadám.

Z odborných publikací můžeme uvést následující: *Kapitoly z logopedie I.* (1997); *Kapitoly z logopedie II., III.* (1998); *Možnosti stimulace preverbálních a verbálních schopností vývojově postižených dětí* (2000); *Logopedie* (2006); *Terapie v logopedii* (2007); *Vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností* (2008); *Jedinci s narušenou komunikační schopností a se sluchovým postižením v inkluzivním prostředí škol, školských zařízení a v zařízeních sociálních služeb* (2013).

2.5 Etopedie

Etopedie se věnuje problematice osob s poruchami chování. Zabývá se jejich edukací, resocializací a hledá cesty, jak jim pomoci najít životní perspektivy, které budou optimální jak pro společnost, tak i pro ně samotné. Původně byli jedinci s poruchami chování předmětem zájmu psychopedie. V šedesátých letech dvacátého století se etopedie však z psychopedie vyčlenila. Důvodem bylo to, že problematika osob s mentálním postižením je výrazně jiná. Slovo etopedie pochází z řeckého slova „ethos“, popřípadě „éthos“ (obojí znamená mrav, zvyk) a ze slova „paideia“ což znamená výchova. Obor vychází z pedopatologie, která se na přelomu devatenáctého a dvacátého století zabývala výchovou mravně vadných jedinců.

Dá se říci, že cílovou skupinou etopedie je celá společnost, protože jejím hlavním úkolem je prevence. Problémové chování se může vyskytnout v určitém věku u kohokoli. Kromě prevence se v případech, že už k poruchám chování a poruchám v chování došlo, věnuje

etopedie také intervenci. Hledá nápravná řešení vzniklé situace. A v neposlední řadě se věnuje i reedukaci, čímž je myšleno zařazení člověka zpět do společnosti, získávání vhodných návyků, například při výkonu trestu odnětí svobody.

Ač se jedná o obor poměrně mladý - vznikl až v roce 1968 - jeho kořeny sahají hluboko do minulosti. Čerpá z mnoha jiných vědních disciplín, např: filozofie, etiky, pedagogiky, lékařské vědy (zejména neurologie, psychiatrie, genetiky ad.) psychologie, sociologie, politiky, práva, axiologie, kriminologie, penologie ad.

V průběhu historie se práce s osobami s poruchami chování a poruchami v chování vyvíjela od tvrdého represivního přístupu s převahou fyzických trestů až po současnou snahu o převýchovu. Ke změně přístupu došlo při oddělení dospělých trestanců od mladistvých. První zařízení na převýchovu dětí a mladistvých vznikala v Evropě již v 16. století.

U nás se otázkami „výchovy mravně vadných“ zabývala pedopatologie. Náprava patologického chování probíhala v segregovaném prostředí, v ústavech a vychovatelnách, za použití donucovacích prostředků. Významnou osobností tohoto období byl Josef Zeman.

Prvním zařízením byla polepšovna pro chlapce a děvčata v Opatovicích (1921), ředitelem byl Alois Zikmund. Další polepšovny vznikly v Králíkách a v Kostomlatech. Do popředí se v té době dostával výchovný přístup a důraz na profesní přípravu. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží (1931) změnil název polepšovna na vychovatelna. (Kaleja 2013, s. 6-9).

V současné době existuje hustá síť etopedických zařízení. Děti a mladiství s poruchami chování jsou tam umístováni dle věku a závažnosti problémů. V první řadě můžeme uvést diagnostické ústavy, kde je jedinci zpracována komplexní diagnostická zpráva a vypracován program rozvoje osobnosti. Odtud jsou také děti a mladiství rozřazováni do dalších zařízení nebo posíláni zpět domů. Děti do 15ti let s mírnou poruchou chování jsou umístovány do dětských domovů se školou. Pro mladistvé starší 15ti let s nařízenou ústavní výchovou (ve výjimečných závažných případech i pro děti starší 12 let) jsou určeny výchovné ústavy.

Za poruchy chování se dle současných definic považují zejména závislostní chování, opakované časté násilné chování, vandalismus, krádeže, gamblerství, záškoláctví a útěky z domova.

2.5.1 Josef Zeman

K sepsání života a díla Josefa Zemana je čerpáno z více zdrojů. V první řadě ze Slovníku speciální pedagogiky (Valenta, 2015, s. 302-303) a z internetových stránek Apogeum.cz.

Josef Zeman se narodil v roce 1861 ve Smiřicích. Po vychození obecné školy studoval v měšťánské škole v Broumově a následně na reálném gymnáziu v Hradci Králové. Ve studiu pak pokračoval v královehradeckém Učitelském ústavu.

Po vystudování začal pracovat v roce 1887 v Náchodě jako učitel. Učitelskému povolání se věnoval následujících více než dvacet let. Jako učitel se setkával s mnoha různými dětmi. Začal se, i když zatím jen okrajově, zajímat o problematiku dětí různě postižených a narušených, ať už fyzicky či sociálně. Setkával se s dětmi mentálně nevyzrálými, opuštěnými nebo různě problematickými.

Věnoval se také organizování dalšího vzdělávání učitelů. Jeho zásluhou organizovala náhodská univerzita přednášky pro stávající učitele pro rozšíření jejich znalostí. Sám se zajímal o hygienu vyučování i právě o pedopatologii. Působil mimo jiné ve Spolku proti tuberkulóze a byl jedním z redaktorů časopisu Paedagogické rozhledy.

V roce 1909 nastoupil do zvláštní školy v Chotěboři. V témže roce byl také ustanoven okresním školním inspektorem. V Chotěboři také ustavil Okresní úřad školský.

Po skončení první světové války byl ministrem školství jmenován ústředním inspektorem pro záležitosti úchylné mládeže. Během svého působení na Ministerstvu školství se zasloužil o rozvoj sítě pomocných škol. Přípravoval také zákon o školách pomocných z roku 1929.

Ve své práci se inspiroval i poznatky, které získal na zahraničních studijních cestách do Německa. Studoval tam především, jakým způsobem jsou vedené speciální ústavy pro děti slabomyslné a úchylné. Získané poznatky využíval jak ve své praxi, tak i v publikační činnosti. Svou prací na poli speciální pedagogiky významně ovlivnil další rozvoj oboru v naší zemi.

V roce 1924 založil časopis „Úchylná mládež“. Je také autorem mnoha monografií a odborných článků. Za všechny můžeme uvést následující: *Péče o děti abnormální* (1907); *Nápadnější duševní a tělesné vady v dětství* (1908); *Červený kříž, jeho vznik a rozvoj* (1916); *Svět nevidomých* (1930); *Pedopatologický slovníček* (1933).

2.5.2 Alois Zikmund

K osobě Aloise Zikmunda je dostupných poměrně málo životopisných informací. Nejvíce podkladů bylo získáno z článku publikovaného v časopise Speciální pedagogika s názvem Alois Zikmund – život, dílo a pedagogický odkaz zakladatele české sociální pedagogiky (1992/93, s. 38-49). Článek je věnován především Zikmundovu přínosu a myšlenkám. Obsahuje však málo životopisných dat, alespoň některá jsou dostupná na internetových stránkách Městské knihovny v Praze.

Alois Zikmund se narodil v roce 1882 ve obci Vodná v Čechách. O jeho studiích nejsou z běžných zdrojů dohledatelná žádná data. Ve svém profesním životě se věnoval práci s mládeží, vyžadující speciální péči, s mládeží obtížně vychovatelnou. Působil ve Vychovatelně v Králíkách a poté byl ředitelem Zemské vychovatelný v Opatovicích nad Labem. Ta byla založena v roce 1881 jako polepšovna. V roce 1921 byla přejmenována na Zemskou vychovatelnou pro mravně vadné hochy. Chovanci byli chlapci ve věku 14 – 18 let.

Zikmundův přínos je především v nových přístupech a systematizaci práce s mravně narušenou mládeží. Zavedl třídění chovanců do skupin podle inteligence, závažnosti poruchy a podle předpokladu, nakolik jsou vychovatelní. Vyhýbal se fyzickým trestům, hlavní úlohu měla mravní výchova. Chovanci měli přijmout dobrovolně vnitřní kázeň. Jeho práce, na rozdíl od jeho předchůdců, byla založena na tehdy moderních poznatcích z oblasti pedagogiky, psychologie, filozofie, právních a medicínských věd. Především objevy z psychologie považoval za velmi důležité pro převýchovnou praxi. Snažil se jako první, a na dlouhou dobu poslední, propojit psychologické hledisko narušenosti s touto problematikou coby společenského jevu. Rozčlenil také příčiny narušenosti na vnější a vnitřní nebo vzniklé na základě zkušeností, které mladého člověka, sledujícího určité cíle, hluboce zklamaly.

Jako cíl převýchovy mravně narušených jedinců uvádí ve svém díle *Mládež mravně vadná* na straně 58: *"Konečným cílem výchovy nápravné musí býti aspoň: dosíci minima sebeopravy a sebeovládání, trpného přizpůsobení se životu sociálnímu, vytvořiti dostatečně altruistické cítění, když už ne jednání, k němuž dosavadní stav morálky veřejného života mnoho popudu nedával"*. (In: Moucha 1992/93) Ve své praxi byl však velmi realistický a cíl převýchovy stavěl tak, aby byl skutečně dosažitelný.

Ve své době byl Alois Zikmund velmi pokrokový, ale po dlouhou dobu zůstal nedoceněn. Je autorem knihy *Mládež mravně vadná* (1930).

2.5.3 Cyril Stejskal

Informace k této kapitole jsou získány z bakalářské práce studentky Masarykovy univerzity v Brně, Bc. Marie Vichrové, *Pedagog v totalitních režimech 20. století. Život a dílo Cyrila Stejskala (1890 – 1969)*.

Narodil se do starého selského rodu ve Starnově u Olomouce v roce 1890. Vystudoval C. K. české gymnázium v Olomouci. Díky svým učitelům, kteří ho nadchli pro studium, se rozhodl stát se také učitelem. V roce 1910 nastoupil na Karlo-Ferdinandovu univerzitu v Praze (nyní Karlovu univerzitu). Jako studijní obor si zvolil učitelství pro střední školy zaměřené na filozofii a klasickou filologii. Roku 1918 studium ukončil a získal dekret o způsobilosti vyučovat na středních školách.

Již v roce 1912 začal působit v Ústavu pro výzkum dítěte, později přejmenovaném na Ústav pro výzkum dítěte a dorůstající mládeže. Po dokončení studia učil na několika pražských reálných gymnáziích, především můžeme uvést I. městské dívčí reálné gymnázium Charlotty Garrigue Masarykové v Křemencově ulici.

Obhajobou disertační práce na téma *Experimentální výzkum a měření dětské inteligence testovou cestou* získal titul doktora filozofie. V roce 1921 vznikly na I. sjezdu československého učitelstva, pod patronací nově vzniklé Československé obce učitelské, Školy vysokých studií pedagogických. Tyto školy měly prakticky funkci budoucích pedagogických fakult. Doktor Stejskal tam vyučoval pedagogii a později psychologii úchylných dětí. Když v roce 1931 vznikla Státní pedagogická akademie, byla doktoru Stejskalovi svěřena výuka pedagogie a pedopatologie i tam.

V polovině třicátých let odešel pro neshody v pracovních věcech z Ústavu pro výzkum dítěte a dorůstající mládeže a byl v roce 1936 jmenován ředitelem Zemského pedologického ústavu při Zemském ústředí péče o mládež v Praze, který vybudoval, a věnoval se péči a podpoře ohrožených a úchylných dětí. Nově příchozí děti byly vyšetřeny lékařem a psychologem, následně byly vypracovány návrhy na konkrétní řešení, a to bylo pak realizováno.

Zasloužil se také o založení Studentské poradny pro volbu povolání, kde pracoval v letech 1922 až 1932 jako psycholog-diagnostik. Jeho poznatky pomáhaly při výběru kritérií pro přijímací zkoušky na gymnázia a střední školy.

V roce 1938 byl jmenován docentem.

Do jeho života významně zasáhly politické události. V roce 1939 byly v Protektorátu Čechy a Morava zavřeny všechny vysoké školy. Cyril Stejskal začal proto znovu učit na Dívčím reálném gymnáziu Charlotty G. Masarykové v Praze I. v Dušní ulici. V době války byl členem několika odbojových skupin a také připravoval návrhy na reformu poválečného školství. Riskantní byla také jeho redaktorská činnost pro časopis Věstník pedagogický, kde byl v rámci cenzury nucen vydávat i články, které nenapsal sám, ale musel být pod nimi podepsán. To mu po válce přineslo velké problémy.

Po válce se vrátil ke svému působení na Filozofické fakultě. Kromě přednášení pedologie a pedopsychologie byl jmenován do komise, která měla na starost návrh na vznik pedagogických fakult. V době první republiky vznikaly pouze akademie pro přípravu učitelů a Škola vysokých studií pedagogických.

Byl také navržen na jmenování profesorem. Titul mu však nikdy nebyl udělen, a to kvůli neoprávněnému podezření z kolaborace s Němci, kvůli výše uvedeným článkům. Byl v této věci uznán nevinným a mohl alespoň pokračovat v práci na univerzitě.

Po únorovém převratu v roce 1948 mu i přes předchozí očištění bylo znovu předloženo obvinění z kolaborace. Byl zbaven všech funkcí na filozofické i pedagogické fakultě a následně musel Karlovu univerzitu opustit. Vyučoval znovu na gymnáziích. V roce 1950 byl nakonec poslán do předčasného důchodu.

V témže roce byl z politických důvodů zatčen a vězněn. Podmínečně byl s podlomeným zdravím propuštěn v roce 1959.

Zemřel v roce 1969 krátce poté, co se dočkal pracovní rehabilitace od děkana filozofické fakulty.

Z publikací: *K chystané reformě přijímání žactva do primy* (1925); *Výkonnost pražského národního školství* (1929); *O školního psychologa* (1930);

2.6 Psychopedie

Lidem s mentálním postižením se věnuje psychopedie. Název se odvozuje z řeckého slova *psyché* – duše a *paideia* – výchova. Je vědou o zákonitostech rozvoje, výchovy a vzdělávání osob s mentálním postižením.

Patří mezi obory humanitní, společenské, má výrazně pedagogický charakter. Využívá ovšem i poznatků z mnoha dalších vědních oborů. Těsné vazby má k vědám biologickým (zvláště k antropologii, genetice), k vědám lékařským (jako je psychiatrie, neurologie, pediatrie, geriatrie) a psychologickým (vývojová psychologie, psychopatologie). Pro v současné době aktuální téma, jímž je integrace-inkluze lidí s mentálním postižením a jejich postavení ve společnosti, využívá poznatky filozofie (zvláště filozofie výchovy) a v neposlední řadě sociologie. Vzhledem k rozmanitosti zvláštností lidí s mentálním postižením (často jsou to lidé s kombinovaným postižením) spolupracuje s dalšími speciálně pedagogickými obory, a to především z oblasti etopedie, somatopedie a logopedie.

Psychopedie se jako vědní disciplína snaží poznat individuální možnosti rozvoje osob s mentálním postižením. Především zkoumá možnosti a specifika jejich způsobu učení se a výchovy, aby každý mohl dle svých schopností získat vzdělání a být schopen se i společensky a pracovně uplatnit. Cílem tedy je to, aby u lidí s mentálním postižením bylo záměrným a speciálním působením dosaženo maximálního možného rozvoje jejich osobnosti pro nalezení vhodného místa ve společnosti a dosažení v rámci možností kvalitního života.

U osob s mentálním postižením bývá přítomno více vad a poruch. Často se k mentálnímu postižení přidružuje i psychiatrická diagnóza, například porucha autistického spektra, nebo i poruchy zraku, sluchu, postižení končetin a jiné. Mentální postižení však bývá zpravidla dominantní (Černá, 2008, s. 9-10).

2.6.1 Marie Černá

Informace o docentce Marii Černé jsou čerpány především ze stránek nadace Sirius, která se věnuje péči a podpoře ohrožených dětí, a pak především z webových stránek Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, se kterou spojila svou profesionální dráhu.

Narodila se v Praze roku 1935. Vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, obor speciální pedagogika, defektologie, který zakončila v roce 1961. Pracovala pak do roku 1968 jako učitelka zvláštní školy v Praze 5. Během té doby pokračovala ve studiu oborem „pracovní vyučování pro 6. – 9. ročník“. Doktorský titul získala roku 1970. V roce předchozím už ale nastoupila na Katedru speciální pedagogiky Pedagogické fakulty UK coby odborná asistentka. V roce 1981 získala titul kandidáta věd a od roku 1982 do revoluce působila v Evropském informačním centru UK Praha jako vědecká pracovnice. Docenturu obhájila v roce 1986. V roce 1990 začala působit jako proděkanka pro zahraniční styky Pedagogické fakulty UK

Praha. Následně byla od roku 1995 vedoucí Katedry speciální pedagogiky a od roku 2001 do odchodu z Pedagogické fakulty v roce 2007 byla znovu proděkankou pro zahraniční styky PedF UK Praha.

Svou odbornou práci vždy propojovala s praxí. V tehdy nově vzniklé České logopedické společnosti, kterou založil prof. Miloš Sovák, vedla její psychopedickou sekci. Z té později vzešla Psychopedická společnost. Jejím posláním je především zvyšování kvalifikace pedagogů, kteří se zaměřují na práci s osobami s mentálním postižením, a také spolupráce s rodinami osob s mentálním postižením. Podílela se také významně na reformě školství po roce 1990. Účastnila se mnoha vědecko-výzkumných projektů zaměřených nejen na osoby s mentálním postižením, ale zabývala se i dalšími pedagogickými tématy, která s tímto souvisejí, a také celoživotním vzděláváním učitelů. Stále se věnuje výchově a zlepšování kvality života osob s mentálním postižením. Od počátku se aktivně podílela na činnosti Sdružení pro pomoc mentálně postiženým, které se nyní nazývá Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením. Byla po dvě funkční období jeho předsedkyní.

Stála také u zrodu Soukromé speciální školy Slunce, o.p.s., která vznikla v roce 2007 a zaměřuje se na vzdělávání žáků s mentálním postižením. Podílí se na práci kulturního centra pro lidi s mentálním postižením, Studia Oáza a na mnoha dalších projektech.

Za svou práci získala několik zahraničních i domácích ocenění. V roce 2018 byla za svou práci oceněna fakultní pamětní medailí Pedagogické fakulty UK Praha. Z nejvýznamnějších zahraničních to je cena Kennedyho Nadace (USA) – „The 2000 Kennedy Foundation International Award in Mental Retardation – The Leadership in Education Award“. Z českých pak Cenu ministra zdravotnictví za práci ve prospěch zdravotně postižených občanů (2008).

Z publikační činnosti uveďme následující tituly: *Česká psychopedie* (2008); *Lehké mozkové dysfunkce* (1994); *Dyslexie* (2006).

2.6.2 Marie Vítková

V kapitole o profesorce Marii Vítkové je čerpáno především ze životopisu uveřejněného na stránkách Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Profesorka Marie Vítková se narodila v roce 1947 v Rychnově nad Kněžnou. Základní a střední školu absolvovala v Žamberku. Vysokoškolské studium zahájila v roce 1965 na Filozofické fakultě na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. (Takto se jmenovala Brněnská

univerzita v letech 1960 – 1990, od roku 1990 se nazývá opět svým původním názvem Masarykova univerzita.) Státní zkoušky absolvovala z pedagogiky a němčiny a obhajobou diplomové práce na téma Střední školství ve Švédsku. Titul doktor filozofie získala v roce 1971 obhajobou rigorózní práce „Švédské školské reformy“.

Profesorka Vítková mnoho let působila v praxi ve školství. Prvním zaměstnáním byla výuka na Střední pedagogické škole ve Třebíči v letech 1970 – 1971. Po mateřské dovolené nastoupila na Gymnázium Bučovice, kde také působila jeden rok. Od roku 1974 pracovala pro Krajský ústav národního zdraví v Brně, Oddělení péče o dítě, na pozici krajského pedagoga. Na částečný úvazek pak v letech 1989 – 1997 pracovala pro Obchodní akademii při Ústavu sociální péče pro tělesně postiženou mládež v Brně. Vzhledem k tomu, že vystudovala mimo jiné němčinu, vyučovala krátce v roce 1991 také na Vysoké škole veterinární a farmaceutické v Brně, konkrétně na Katedře západních jazyků. V témže roce začala pracovat na Pedagogické fakultě nově přejmenované Masarykovy Univerzity na Katedře pedagogiky, v oddělení speciální pedagogiky. V roce 1994 byla jmenována vedoucí Katedry speciální a inkluzivní pedagogiky. Mezi tím v roce 1993 jí byla udělena hodnost kandidáta věd a o rok později byla jmenována docentkou pro obor pedagogika. Titul profesorka pak získala v roce 2000. V současné době je profesorkou Katedry speciální a inkluzivní pedagogiky.

Ve své odborné činnosti má velmi široký záběr. Zaměřuje se především na integrativní/inkluzivní speciální pedagogiku a somatopedii. Věnuje se problematice edukace jedinců s těžkým postižením a souběžným postižením více vad. Váhala jsem, zda mám tuto kapitolu věnovanou profesorce Vítkové zařadit pod somatopedii nebo psychopedii. V pracích profesorky Vítkové se tato témata vzhledem k jejich časté provázanosti u jedinců s postižením prolínají. Nakonec jsem zvolila zařazení do psychopedie, a to i přes to, že v raných pracích se věnuje více somatopedii, později klade důraz spíše na psychopedické otázky a problematiku kombinovaného postižení a inkluzi osob s postižením. Věnuje se také cizojazyčnému vzdělávání žáků se znevýhodněním.

Je řešitelkou a spoluřešitelkou mnoha grantů a projektů jak českých, tak i zahraničních, zaměřených na rovný přístup ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a to jak na současné problémy, tak i z historického hlediska.

Je také členkou vědeckých a oborových rad pro doktorské studijní programy, a to jak na své domovské Masarykově univerzitě, tak i na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

a Slezské univerzitě v Opavě. Působila také jako členka skupiny Národní akční plán podpory inkluzivního vzdělávání a v několika dalších školských a odborných orgánech, komisích, vědeckých, oborových a redakčních radách.

Za svou práci získala v roce 2016 stříbrnou medaili Masarykovy univerzity při příležitosti 70. výročí založení Pedagogické fakulty MU a Cenu Jihomoravského kraje v kategorii „za pomoc zdravotně postiženým a potřebným“ a v roce 2018 Cenu Milady Paulové, MŠMT ČR, Praha.

Z velice bohaté publikační činnosti, která čítá 517 položek, uvedme následující:

Současné zahraniční trendy ve výchovně vzdělávací péči o tělesně postižené (1994); *Paradigma somatopedie* (1998); *Somatopedické aspekty* (1999); *Podpora vzdělávání dětí a žáků s těžkým zdravotním postižením I-III* (2001); *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální* (2004); *Integration Jugendlicher mit Behinderungen in der Arbeitsmarkt aus transnationaler Sicht* (2004); *Integrace handicapovaných na trhu práce v mezinárodní dimenzi* (2005); *Somatopedické aspekty* (2006); *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I.* (2007); *Strategie ve vzdělávání žáků s mentálním postižením v odborném učilišti a na praktické škole* (2008); *Komunikativní přístup v cizojazyčné výuce u žáků s SPU.* (2010); *Speciálně pedagogická podpora dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami mimo školu* (2011); *Faktory úspěchu ve vztahu k inkluzivnímu vzdělávání u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I. a II.* (2012); *Psychopedie: teoretické základy a metodika* (2013); *Strategies in the Education of Students with Severe Disabilities Extending Into Young Adulthood* (2014); *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení* (2014); *Společné vzdělávání orientované na posílení kompetencí učitelů a žáků v inkluzivním prostředí školy* (2017); *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení* (2017); *Inkluzivní didaktika v praxi základní školy se zřetelem na specifika žáků s lehkým mentálním postižením* (2018); *Školní speciální pedagog a školní psycholog v inkluzivní škole a možnosti jejich spolupráce s interními a externími subjekty* (2019).

2.6.3 Petr Franiok

Pro tuto kapitolu věnovanou docentu Franiokovi je čerpáno opět ze životopisu uvedeného na webových stránkách Masarykovy univerzity v Brně.

Petr Franiok se narodil v roce 1959 ve Starém Bohumíně. Na Ostravské univerzitě vystudoval učitelství pro 1. stupeň ZŠ, pro svou diplomovou práci zvolil téma Učební pomůcky a didaktická technika v hudební výchově na 1. stupni ZŠ. V roce 1987 získal titul PaedDr. O rok později dostudoval učitelství pro mládež vyžadující zvláštní péči. V roce 1998 získal obhájením disertační práce s názvem Vliv hudby na mentálně postižené děti v ústavu sociální péče titul Ph.D. ze speciální pedagogiky.

Ještě před započítím vysokoškolského studia pracoval jeden rok jako vychovatel v Domově mládeže v Ostravě 1. Po ukončení první fáze studia v letech 1983-1984 byl učitelem na Základní škole v Orlové. Od roku 1985 se začal věnovat dětem s postižením. Nejprve vyučoval dva roky na Zvláštní škole v Ostravě a pak v letech 1987 – 1989 na Pomocné škole internátní v Ostravě – Kunčicích. V roce 1989 nastoupil na Pedagogickou fakultu v Ostravě jako odborný asistent, tam působí dodnes. Kromě toho pracuje také na částečný úvazek v Pedagogicko-psychologické poradně 1 v Ostravě – Porubě.

Zabývá se především psychopedií a muzikoterapií a metodikou speciálně pedagogického celoživotního vzdělávání učitelů. Absolvoval mnoho zahraničních stáží na evropských univerzitách. Od roku 1992 je členem České psychopedické společnosti, v níž je od roku 2005 členem hlavního výboru a kontaktní osobou.

Z publikační činnosti uvedme následující tituly: *Psychopedie: speciální pedagogika mentálně retardovaných* (2002); *Kapitoly z teorie speciální pedagogiky* (2003); *Speciální pedagogika – vybrané problémy* (2006); *Vzdělávání osob s mentálním postižením* (2007); *Žák se speciálními vzdělávacími potřebami v pedagogické komunikaci* (2011).

ZÁVĚR

Česká, respektive československá speciální pedagogika prošla od začátku 20. století do současnosti velmi bouřlivým vývojem. Pomoc osobám s postižením byla ještě ve století devatenáctém zaměřena především na soucitnou péči. S rozvojem ostatních společenských, lékařských věd i díky novým filozofickým přístupům se postupně změnil i náhled na problematiku výchovy a edukace dětí a mládeže. Celkově se s ohledem na nové znalosti z vývojové psychologie i biologického vývoje člověka začal brát zřetel na zvláštnosti dětského věku a pak především na zvláštnosti dětí s nějakým druhem postižení. Hlavní novou myšlenkou oboru bylo a je stále, pomáhat osobám s postižením na cestě ke vzdělání, profesní přípravě, a tím jim umožnit co největší míru soběstačnosti a socializace.

V meziválečném období vznikala řada ústavů, které se zaměřovaly na jednotlivé typy postižení. Ve spolupráci pedagogů, lékařů a dalších odborníků vznikaly nové metody komplexní práce zaměřené na konkrétní problematiku. Byla také snaha o zkvalitnění studia mladých pedagogů.

Vývoj oboru po únoru 1948 nebyl příznivý. Problematika péče o postižené se dostala do určité izolace. Ústavy péče o postižené byly zestátněny a vznikaly nové ve vyvlastněných šlechtických sídlech, které jsou často uzavřené svému okolí, a i mimo centra obcí. Postižení byli více segregováni od společnosti, nepodporovala se příliš jejich účast na společenském a sportovním životě. Celé toto téma bylo určitým společenským tabu, nehovořilo se o něm v médiích, intaktní většina nebyla zapojována do pomoci postiženým, jako je tomu v dnešní době například formou sbírek, nadací a podobně.

Zlom ve vývoji a přístupu k postiženým přichází s nástupem demokracie u nás. Otevřením se společnosti a díky možnosti načerpat inspiraci i ze zahraničí se speciální pedagogika začala bouřlivě rozvíjet. V polistopadovém období se do popředí zájmu dostává integrace, a to jak ve školství, tak i společenská. Na základě změn v postojích společnosti i v legislativě, jsou postižení stále více zapojováni do běžného života. Stále více jsou odstraňovány bariéry, a to nejen ve společenské rovině, ale i ve veřejném prostoru.

V několika posledních letech je hlavním tématem speciální pedagogiky inkluzivní přístup. Každý jednatel - s ohledem na jeho individualitu a specifčnost - má právo se dle svých možností zapojit a realizovat, jak chce a dokáže. Stále se hledají nové cesty, jak každému

dopomoci k plnohodnotnému životu. Tohoto cíle by však nebylo možno dosahovat bez přispění všech generací speciálních pedagogů a dalších odborníků, kteří se touto problematikou zabývali a stále zabývají.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČERNÁ, M. *Česká psychopedie, speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha. Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3

HAMADOVÁ, P., L. KVĚTOŇOVÁ, Z. NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie, texty k distančnímu vzdělávání*. [online], Brno. Paido, 2007. [cit. 2011-01-26]. Dostupné z: <https://uloz.to/file/020gYV0ZeDZf/oftalmopedie-texty-pro-distančni-vzdelavani-hromadova-kvetonova-svecova-novakova-pdf> ISBN 978-80-7315-159-1

KABELE, F, E. KOLLÁROVÁ, J. KOČÍ, J. KRACÍK. *SOMATOPEDIE Učebnice speciální pedagogiky tělesně a zdravotně postižené mládeže*. Praha. Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-533-5

KALEJA M. *Základy etopedie*. [online], Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. [cit. 2011-01-22]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-kaleja-zaklady-etopedie.pdf>. ISBN 978-80-7464-271-5

KLENKOVÁ M. *Logopedie*. Praha, Grada, 2006. ISBN 978-247-9088-6

LECHTA, V., E. ŠKODOVÁ. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha. Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5

LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. Olomouc. UP, 2003. ISBN 80-244-0646-2

LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopedie I*. [online], Olomouc. Rektorát UP, 1988. [cit. 2011-01-20]. Dostupné z: <https://uloz.to/file/cxLT6DdF/ludikova-tyflopedie-i-pdf>

MOUCHA, Z. Alois Zikmund - život, dílo a pedagogický odkaz zakladatele české sociální pedagogiky. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. [online], Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1990-, 1992/93, č. 3. [cit. 2011-01-25]. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/1307/38-49.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. s. 38-49. ISSN 1211-2720.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha. Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3

SOURALOVÁ E, J. LANGER. *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium* [online], Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z: <https://uloz.to/file/ku43awDT/souralova-langer-surdopedie-pdf>. ISBN 80-244-1084-2

SOVÁK M. *Logopedie*. Praha, Státní pedagogická nakladatelství, SPN, 1965.

VALENTA, M. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha. Grada, 2015. ISBN 978-80-262-0937-9

VICHROVÁ, M. *Pedagog v totalitních režimech 20. století. Život a dílo Cyrila Stejskala (1890 - 1969)*. Brno, 2005. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická Fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce: Jiří Zounek. [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/kmy13/text.pdf>

Seznam použitých internetových zdrojů

ARCHIV MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ. Paměťové instituce on-line. Fondy. *Pedagogická fakulta MU Brno*. [online] Praha. © 2013-2020. [cit. 2011-01-22]. Dostupné z: <http://badatelna.eu/fond/162729/>

BECHYŇSKÝ MĚSTSKÝ ZPRAVODAJ. In: Leváci a leváctví. *Miloš Sovák*. © 11/2004 [online] [cit. 2011-01-31]. Dostupné z: <https://www.levactvi.cz/literatura-o-levacich/milos-sovak/>

CENTRUM PRO DĚTSKÝ SLUCH TAMTAM O.P.S. *Zemřel doc. Ing. Jaroslav Hrubý, CSc., zakladatel Federace rodičů a přátel sluchově postižených*. [online] Praha. © 24. 10. 2016. [cit. 2011-01-22]. Dostupné z: <http://www.detskysluch.cz/zemrel-doc-ing-jaroslav-hruby-csc-zakladatel-federace-rodicu-pratel-sluchove-postizenych>

DATABAZEKNIH.CZ. *Jirina Klenková*. [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jirina-klenkova-34432>

DATABAZEKNIH.CZ. *Viktor Lechta*. [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/viktor-lechta-24577>

INTERNATIONALE VOJTA GESELLSCHAFT E.V. (MEZINÁRODNÍ VOJTOVA SPOLEČNOST, IVG). *Prof. Václav Vojta*. [online] [cit. 2011-01-25]. Dostupné z: <https://www.vojta.com/cs/vojtuv-princip/profvvojta>

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Petr Franiok*. [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/133643-petr-franiok/publikace>

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Jiřina Klenková*. [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/1372-jirina-klenkova/zivotopis>

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Boris Titzl*. [online] [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/97465-boris-titzl/zivotopis>

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Marie Vítková*. [online] [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/1615-marie-vitkova/zivotopis>

MĚSTSKÁ KNIHOVNA V PRAZE. *Zikmund, Alois*. [online] [cit. 2011-01-31]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/osoby/1165149/#/ak_od=key-eq:1165149&ak_o=key-eq:1165149

SMÝKAL, J. *Apogeu* [online]. Brno: Technické muzeum v Brně. Knižnice oddělení Dokumentace tyfopedických informací. ISBN 80-86413-30-62006. [cit. 2011-01-11]. Dostupné z: <http://www.apogeum.info/tlex/heslo.php?id=600>

SMÝKAL, J. *Apogeu* [online]. Brno: Technické muzeum v Brně. Knižnice oddělení Dokumentace tyfopedických informací. ISBN 80-86413-30-62006. [cit. 2011-01-13]. Dostupné z: <http://www.apogeum.info/tlex/heslo.php?id=558>

SMÝKAL, J. *Apogeu* [online]. Brno: Technické muzeum v Brně. Knižnice oddělení Dokumentace tyfopedických informací. ISBN 80-86413-30-62006. [cit. 2011-01-13]. Dostupné z: <http://www.apogeum.info/tlex/heslo.php?id=460&find=Jesensk%C3%BD>

SMÝKAL, J. *Apogeu* [online]. Brno: Technické muzeum v Brně. Knižnice oddělení Dokumentace tyfopedických informací. ISBN 80-86413-30-62006. [cit. 2011-01-13]. Dostupné z: <http://www.apogeum.info/smykal/index.php?docid=202>

SOURALOVÁ, E. J. LANGER. CENTRUM PRO DĚTSKÝ SLUCH TAMTAM O.P.S. *Taktilní znakový jazyk*. [online] Praha. © 22. 8. 2018. [cit. 2011-01-22].

Dostupné z: <https://www.idetskysluch.cz/pece-o-dite/komunikace/taktilni-znakovy-jazyk-136/>

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE. Pedagogická fakulta. *Viktor Lechta*. [online] [cit. 2011-01-25]. Dostupné z: <http://pdf.truni.sk/katedry/kps/pracovnici?lechta#vzdelanie-pedagogika>

UNIVERZITA KARLOVA. Pedagogická fakulta. *Nositelé pamětní medaile, doc. PhDr. Marie Černá, CSc.* [online] [cit. 2011-01-30]. Dostupné z: <https://pedf.cuni.cz/PEDF-1648.html>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta. Ústav speciálně pedagogických studií. *O ústavu, členové ústavu, Jiří Langer*. [online] [cit. 2011-01-20]. Dostupné z: <https://uss.upol.cz/cs/o-ustavu/clenove-ustavu/vedeni-ustavu/jiri-langer/>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta. Ústav speciálně pedagogických studií. *O ústavu, členové ústavu, Libuše Ludíková*. [online] [cit. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z: <https://uss.upol.cz/cs/o-ustavu/clenove-ustavu/professori-a-docenti/libuse-ludikova/>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta. Ústav speciálně pedagogických studií. *O ústavu, členové ústavu, Eva Souralová*. [online] [cit. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z: <https://uss.upol.cz/cs/o-ustavu/clenove-ustavu/vedeni-ustavu/eva-souralova/>

ZNÁMÝ LÉKAŘ, WEB O HISTORII I SOUČASNOSTI MEDICÍNY A ZDRAVÍ. *Prof. MUDr. PhDr. Miloš Sovák*. © 2019-20. [online] [cit. 2011-01-31]. Dostupné z: <http://www.znamy-lekar.cz/lekari-historie/milos-sovak/>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Anna Valisková Kratinová

Obor: Bc. SPPGV Voš

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Vybrané významné osobnosti speciální pedagogiky v České republice ve 20. a 21. století

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 49

Celkový počet stran příloh: 49

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 22

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.